

Адизов А. “Озиқовқатсаноатхолдинг” холдинг
компанияси бошқарма бошлиғи, и.ф.н
Мамадиёров О.У.
Тошкент молия институти таянч докторанти

ЎЗБЕКИСТОНДА ОЗИҚ-ОВҚАТ ХАВФСИЗЛИГИ ИҚТИСОДИЙ ХАВФСИЗЛИКНИ ТАЪМИНЛАШНИНГ АСОСИ

Аннотация: Мақолада озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлашнинг ҳозирги ҳолати ва мамлакатимизда бу борада олиб борилаётган изчил ислохотларнинг устувор йўналишлари кўрсатиб берилган.

В статье рассматривается текущее состояние продовольственной безопасности и приоритетные направления последовательных реформ в стране.

The article examines the current state of food security and priority areas for successive reforms in the country.

Калит сўзлар: озиқ-овқат маҳсулотлари; аҳоли талаби, озиқ-овқат хавфсизлиги; ҳаракатлар стратегияси, озиқ-овқат саноати; инвестиция, экспорт, импорт, саноат маҳсулотлари.

Ключевые слова: пищевые продукты; спрос населения, продовольственная безопасность; стратегия действий; пищевая промышленность; инвестиции, экспорт, импорт, промышленная продукция.

Key words: food products; population's demand, food security; strategy of action; food industry; investment, export, import, industrial products.

Озиқ-овқат маҳсулотларини аҳолининг талабини қондира оладиган даражада ва арзон нархларда ишлаб чиқариш ва истеъмолчиларга етказиб бериш бутун жаҳон мамлакатлари олдида турган долзарб муаммолардан бири эканлиги барчамизга маълум. Ер юзида аҳоли сонининг муттасил ортиб бораётганлиги ва мос равишда уларнинг эҳтиёжи ҳам сифат ҳам миқдор жиҳатдан ортиб бораётганлиги бу муаммони тобара мураккаблиштирмоқда.

Мустақилликнинг дастлабки йилларидан бошлаб юртимизда озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш мамлакатимиз ижтимоий-иқтисодий сиёсатининг устувор йўналишларидан бири сифатида қаралди. Аҳоли жон бошига нисбатан ғалла, гўшт, сут, тухум ва мева-сабзавот каби асосий турдаги озиқ-овқат маҳсулотларининг миқдори мутассил равишда ошириб борилди ва уларни қайта ишлашни йўлга қўйиш борасида хорижий ташкилотлар ва сармоядорлар билан ҳамкорлик олиб борилди. Натижада, бугунга келиб барча асосий турдаги озиқ-овқат маҳсулотлари мамлакатимизнинг ўзида ишлаб чиқарилиб, юртимизда озиқ-овқат хавфсизлигига эришилди.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сонли “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги Фармонининг 3-бўлими иқтисодиётни ривожлантириш ва либераллаштиришнинг устувор йўналишлари этиб белгиланган бўлиб бунда 2017-2021 йиллар давомида:

- қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини чуқур қайта ишлаш, ярим тайёр ва тайёр озиқ-овқат ҳамда қадоқлаш маҳсулотларини ишлаб чиқариш бўйича энг замонавий юқори технологик асбоб-ускуналар билан жиҳозланган янги қайта ишлаш корхоналарини қуриш, мавжудларини реконструкция ва модернизация қилиш бўйича инвестиция лойиҳаларини амалга ошириш;

- Озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш, мева-сабзавот, картошка ва узум ишлаб чиқариш ҳажмларини ошириш, ички бозорда уларга бўлган нархлар кескин ошишининг олдини олиш;

- мева-сабзавот маҳсулотларини ишлаб чиқариш ҳажмларини ошириш, жумладан, сабзавот — 105,7%, картошка — 106,3%, полиз — 106,1%, мева — 106%, узум — 105,7%, гўшт — 105,6%, сут — 108,1%, тухум — 111,3%, балиқ — 120% ва асал — 118,2 %га;

- 394 гектар майдонга 503 та иссиқхона хўжаликлари ва 6885 та аҳоли шахсий томорқаларидаги 176 гектар майдонда иссиқхоналар қуриш;

- аҳоли томорқалари ва деҳқон хўжаликларида муқобил электроэнергия манбаларидан фойдаланиладиган енгил конструкцияли иссиқхоналар, кичик паррандачилик, балиқчилик, асаларичилик хўжаликларини тузиш ва бошқа юқори самарали ва юқори даромадли маҳсулотларни ишлаб чиқаришда амалий ёрдам кўрсатиш ҳамда ишлаб чиқарилган маҳсулотларни сотиш стратегик вазифа сифатида белгилаб берилган. [1]

1-жадвал

Ўзбекистон Республикаси ҳудудлари бўйича 2018 йил 1 январь ҳолатига доимий аҳоли сони тўғрисида маълумот [2]

	Доимий аҳоли сони, минг киши			Доимий аҳоли сонининг ўсиш суръати, %		
	Жами	шу жумладан:		Жами	шу жумладан:	
		шаҳар	қишлоқ		шаҳар	қишлоқ
Ўзбекистон Республикаси	32 653,9	16 533,9	16 120,0	101,7	101,7	101,6
Қорақалпоғистон Республикаси	1 842,4	905,6	936,8	101,4	101,2	101,5
<i>вилоятлар:</i>						
Андижон	3 011,6	1 576,5	1 435,1	101,7	101,6	101,7
Бухоро	1 870,0	698,6	1 171,4	101,4	101,0	101,7
Жиззах	1 324,9	622,2	702,7	101,8	101,7	102,0
Қашқадарё	3 148,1	1 358,4	1 789,7	101,9	102,4	101,5
Навоний	957,8	467,5	490,3	101,6	101,4	101,7
Наманган	2 699,0	1 743,2	955,8	101,8	101,5	102,1
Самарқанд	3 719,6	1 390,9	2 328,7	101,9	101,3	102,2
Сурхондарё	2 513,1	892,9	1 620,2	102,1	101,7	102,2
Сирдарё	815,7	349,8	465,9	101,6	101,1	101,9
Тошкент	2 861,3	1 412,3	1 449,0	101,1	102,3	100,1
Фарғона	3 620,1	2 049,6	1 570,5	101,6	101,3	101,8
Хоразм	1 804,7	600,8	1 203,9	101,6	104,9	100,0
Тошкент шаҳри	2 465,6	2 465,6	x	101,7	101,7	x

Юқоридаги 1-жадвалдан кўриниб турибдики, Республика миқёсида доимий аҳолининг ўсиш суръати 101,7 % ни ташкил этган ҳолда, ҳудудлари кесимида 2018 йил 1 январь ҳолатига доимий аҳолининг ўсиш суръатининг энг баланди Сурхондарё вилоятида 102,1 %ни, Қашқадарё ва Самарқанд вилоятларида 100,9%ни ташкил этгани ҳолда энг паст ўсиш суръати Тошкент вилоятида 100,1 %ни ташкил этган.

Юртимиз аҳоли сонининг йилдан-йилга ортиб бориши ва мос равишда уларнинг озиқ-овқат маҳсулотларига бўлган эҳтиёжларининг ортиб боришини ҳисобга олган ҳолда, республикаимиз табиий-иқтисодий имкониятларидан самарали фойдаланиб озиқ-овқат маҳсулотларини ишлаб чиқаришни кенгайтириш зарурлигини Президентимиз Ш.М.Мирзиёев 2017 йил 9 октябрдаги “Фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгаларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш, қишлоқ хўжалиги экин майдонларидан самарали фойдаланиш тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” ги ПФ-5199-сон фармонида алоҳида таъкидлади. Ушбу фармонда 2018-2020 йилларда республикада озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш бўйича комплекс чора-тадбирлар дастурини ишлаб чиқиш, 2022 йилнинг 1 январидан бошлаб кўп тармоқли фаолиятни йўлга қўймаган фермер хўжаликлари билан ер ижараси шартномалари қонун ҳужжатларига мувофиқ бекор қилиниши таъкидланган. [3]

Доимий равишда ортиб бораётган мамлакатимиз аҳолисини озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлаш борасида юртимизда олдиндан пухта режалаштирилган ислохатлар амалга ошириб келинмоқда жумладан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2015 йил 4 мартдаги «2015-2019 йилларда ишлаб чиқаришни таркибий ўзгартириш, модернизация ва диверсификация қилишни таъминлаш бўйича чора-тадбирлар тўғрисида»ги Фармонида озиқ-овқат саноати соҳасида янги ишлаб чиқаришларни ташкил этиш, мавжудларини модернизациялаш ва қувватларни ошириш мақсадида 2020 йилга қадар фақат давлат инвестиция дастурларига кўра 304 та йирик лойиҳалар ва 5000 та янги ишлаб чиқариш корхоналари ташкил этилиши режалаштирилганлиги ҳамда йилига кўшимча равишда 100 минг тонна озиқ-овқат саноати маҳсулотлари, 130 хилдаги янги маҳсулот ишлаб чиқаришни йўлга қўйишга имкон бериши кўрсатиб ўтилган. [4] Мазкур лойиҳаларни амалга оширишда эркин иқтисодий зоналар фаолиятини янада жадалаштириш, янги технологияларни жорий этиш ва хом ашёни чуқур қайта ишлашга алоҳида эътибор қаратилади ҳамда аҳолини иш билан бандлигини таъминлашга муносиб ҳисса қўшилади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг «2016-2020 йилларда хом-ашё базасини ривожлантириш, мева-сабзавот, гўшт-сут маҳсулотларини чуқур қайта ишлаш ҳамда озиқ-овқат маҳсулотларини ишлаб чиқариш ва экспорт ҳажминини ошириш чора-тадбирлари тўғрисидаги фармонида 596 млн. доллар бўлган 180 та инвестиция лойиҳаларини амалга ошириш белгиланган. Шундан хорижий инвестициялар ва халқаро молия ташкилотларининг кредитлари

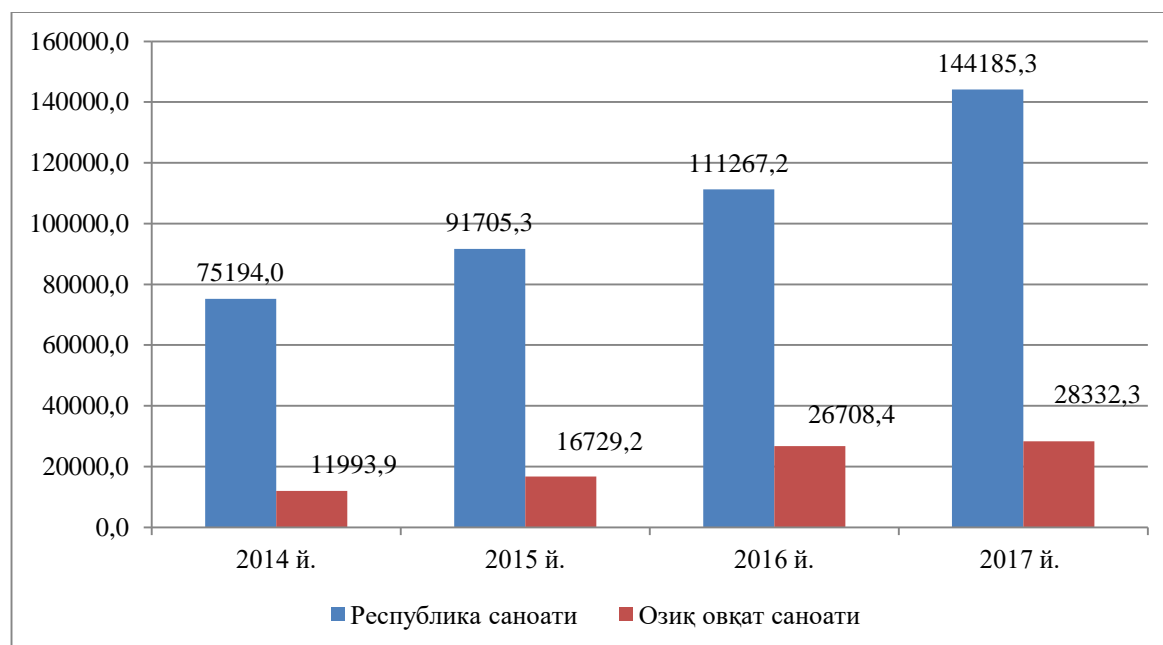
ҳисобига 74 та лойиҳа амалга оширилиши кўзда тутилган бўлиб, бунга 163 млн. доллар миқдоридagi маблағлар жалб этилиши белгиланган. [5]

Озиқ-овқат хавфсизлигини янада таъминлаш мақсадида президентимиз томонидан Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ва Давлат солиқ қўмитаси зиммасига озиқ-овқат товарлари нархини пасайтириш ва барқарорлаштириш, тадбиркорлик фаолиятини амалга оширишдаги сансалорлик ва бюрократияни бартараф этиш, шунингдек, республикада ишчанлик муҳитини яхшилаш бўйича асосланган таклифлар киритиш мақсадида тадбиркорлик субъектлари, жумладан аҳамиятга молик озиқ-овқат товарларини экспорт ва импорт қилувчилар, чет эллик инвесторлар ва хорижий ҳамкорлар билан доимий асосда мунтазам очиқ ва тўғридан-тўғри мулоқотларни ташкил этиш вазифаси юклатилган. [6]

Олиб борилаётган ижтимоий-иқтисодий ислохатлар натижасида бугунги кунда республикада саноат ривожланиши билан бир қаторда озиқ-овқат саноати ҳам жадал ривожланиб бормоқда. 2018 йилнинг 1-январ ҳолатига кўра мамлакатимиз саноат маҳсулотлари таркибида озиқ-овқат саноатининг улуши 19,6 % ни ташкил этади ёки жами 144185,3 млрд. сўмлик саноат маҳсулотлари ишлаб чиқарилган бўлса, шундан 28332,3 млрд.сўми озиқ-овқат саноати ҳиссасига тўғри келади. (2-расм) Ушбу кўрсаткичлар мос равишда 2016 йилда 24% , 2015 йилда 18,2% ва 2014 йилда 16% ни ташкил этган.

2-расм

Республика қайта ишлаш ва озиқ-овқат саноатлари динамикаси 2014-2017 йиллар млрд сўм [6]

Статистик маълумотлардан кўриниб турибдики озиқ-овқат саноати улуши 2014-2016 йиллар мобайнида ўсиш тенденцияси мавжуд бўлган, 2017 йилда озиқ-овқат маҳсулотлари ишлаб чиқариш улуши 19,6 фоизни ташкил этиши озиқ-овқат маҳсулотлари ишлаб чиқарилишини камайиши билан эмас балки, саноат маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳажми нисбатан кўпайганлиги билан

изоҳланади. 2016 йилда 26708,4 млрд сўмлик маҳсулот ишлаб чиқарилган бўлса, 2017 йилда 28332,3 млрд. сўмлик озиқ-овқат маҳсулотлари ишлаб чиқарилган яъни 2016 йилга нисбатан 1623,9 млрд. сўмлик кўпроқ маҳсулот ишлаб чиқарилган. Бу ижобий тенденция фақатгина сон жиҳатидан эмас, балки сифат жиҳатидан ҳам ошиб бораётганлиги диққатга сазовордир.

Республикамиз аҳолиси сони йилдан-йилга ортиб бормоқда ва уларни етарли даражада ҳамда сифатли, озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлаш асосий, долзарб масалалардан бири ҳисобланганлиги сабабли саноат тармоқларини жумладан, озиқ-овқат саноатини янада ривожлантириш учун қатор чора тадбирлар амалга оширилмоқда.

Озиқ-овқат саноатини ривожлантириш борасида олиб борилаётган чора-тадбирлар, импорт ўрнини босувчи маҳсулот ишлаб чиқарувчи маҳаллий ишлаб чиқарувчиларни қўллаб-қувватлаш, республика бозорида уларнинг устунликка эга бўлишини таъминлаш, рақобатбардошликларини ошириш ва маҳаллий маҳсулотларни айрибошлаш бозорларини кенгайтиришга қаратилган.

Хулоса қилиб айтганда юртимизда бугунги кунда озиқ-овқат хавфсизлиги жаҳон талаблари даражасида таъминланиб бораётганлиги ва бу борада олиб борилаётган ишлар Жаҳон озиқ-овқат ва қишлоқ хўжалиги (ФАО) томонидан дунёнинг бошқа давлатларига ўрнак қилиб кўрсатилаётганлиги мамлакатимизда озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш борасида олиб борилаётган ишлар яхши йўлга қўйилганлигини кўрсатади.

Озиқ-овқат маҳсулотлари ишлаб чиқаришда шуни ҳам унитмаслик керакки доимий ўсиш тенденциясига эга бўлган юртимиз аҳолисини тўйимли ва зарарсиз озиқ-овқат маҳсулотларини билан узлуксиз таъминлаш, бу борада тадбиркорлар фаоллигини ошириш ва инновацион технологиялардан самарали фойдаланиб жаҳон бозорида рақобатбардош озиқ-овқат маҳсулотлари ишлаб чиқариш ва уларнинг экспорт қилинишига муносиб шароитлар яратиш, озиқ-овқат маҳсулотлари экспорти ва импортини мутаносиблигини таъминлаш орқали дунё ҳамжамиятининг асосий муаммоларидан бирини ҳал қилишга ўз хиссамизни қўшишимиз керак бўлади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сонли “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги Фармони
2. Давлат Статистика қўмитаси маълумотлари
3. Президентимиз Ш.М.Мирзиёев 2017 йил 9 октябрдаги “Фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгаларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш, қишлоқ хўжалиги экин майдонларидан самарали фойдаланиш тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” ги ПФ-5199-сон Фармони
4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2015 йил 4 мартдаги «2015-2019 йилларда ишлаб чиқаришни таркибий ўзгартириш, модернизация ва

диверсификация қилишни таъминлаш бўйича чора-тадбирлар тўғрисида»ги Фармони.

5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «2016-2020 йилларда хомашё базасини ривожлантириш, мева-сабзавот, гўшт-сут маҳсулотларини чуқур қайта ишлаш ҳамда озиқ-овқат маҳсулотларини ишлаб чиқариш ва экспорт ҳажмини ошириш чора-тадбирлари тўғрисидаги фармони.

6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 16 январдаги “Мамлакатнинг озиқ-овқат хавфсизлигини янада таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-5303-сонли фармони.

7. Давлат Статистика қўмитаси маълумотлари асосида муаллиф томонидан тайёрланди.